

जयद्रथ सिंग आणि आणि ईतर

विरुध्द

जीवेन्द्र कुमार आणि ईतर.

फेब्रुवारी 15, 2000

[एस. पी. भरुचा आणि श्रीमती रुमा पाल, न्यायमूर्ती]

निवडणूक कायदे:

यू. पी. जिल्हा परिषद (अध्यक्ष आणि उप-अध्यक्षाची निवडणूक आणि निवडणूक विवादांचे निराकरण) नियम, 1963 अनुसूची II-अध्यक्ष अध्यक्षांची निवड-निवडून आल्याच्या घोषणेसाठी मतांचा आवश्यक 'कोटा' मिळविणाऱ्या उमेदवारांपैकी कोणीही नाही- लॉट काढून निवडणूक घेण्यात आली- असे धरण्यात आले की लॉट काढणे अवैध आहे- त्यामुळे उच्च न्यायालयाने, अध्यक्षाचे पद रिक्त असल्याचे घोषित करणे न्याय्य होते.

जे., एम. आणि जी हे जिल्हा परिषदेच्या अध्यक्षपदासाठीचे उमेदवार होते. 31 मतदार होते, ज्यापैकी सर्वांनी मतदान केले. उमेदवारांसाठी पहिल्या पसंतीची मते अनुक्रमे 10, 14 आणि 7 होती. यू. पी. जिल्हा परिषदांच्या अनुसूची II च्या तरतुदीनुसार निकाल मिळविण्यासाठीचा कोटा 16 होता (निवडणूक विवादांचे एक केंद्र असलेल्या अध्यक्षाची आणि अध्यक्षाची निवडणूक) नियम, 1963. कोणत्याही उमेदवाराला अपेक्षित कोटा मिळाला नाही. जी, ज्याला क्रमांकात कमी मते मिळाली होती, त्याला बाद करण्यात आले आणि दुसऱ्या पसंतीच्या मतांची छाननी करण्यात आली. जे आणि एम साठी दुसऱ्या पसंतीची मते अनुक्रमे 5 आणि 1 होती. दुसऱ्या पसंतीची मते समाविष्ट

केल्यानंतर, जे आणि एम यांना प्रत्येकी 15 मते मिळाली आणि ते दोघेही 16 मतांचा इच्छित कोटा मिळवण्यात अपयशी ठरले. निवडणूक अधिकाऱ्याने लॉट काढण्याचा निर्णय घेतला आणि जे निवडून आल्याचे घोषित करण्यात आले. एम यांनी निवडणूक याचिका दाखल केली जिथे ते यशस्वी झाले. एम ने दाखल केलेल्या याचिकेवर, उच्च न्यायालयाने घोषित केले की जे आणि एम या दोघांनाही नियमानुसार 16 मतांचा अपेक्षित कोटा मिळालेला नसल्यामुळे अध्यक्षचे पद रिक्त आहे.

त्यामुळे ह्या अपील दाखल झाल्या.

याचिका फेटाळत, न्यायालयाने असे म्हटले,

न्यायालयाने असे धरले: 1.1. जेथे फक्त दोन उमेदवार आहेत, तेथे आरक्षणाचा काही संबंध नाही. यू. पी. जिल्हा परिषदांच्या अनुसूची II चा परिच्छेद (4) (अध्यक्ष आणि उप-अध्यक्षाची निवडणूक आणि विवादांचे निराकरण) नियम, 1963 ज्यात असे म्हटले आहे की जो उमेदवार दुस-या उमेदवारा पेक्षा जास्त प्रथम पसंतीची मते मिळवील तो उमेदवार निवडून आल्याचे घोषित केले जाईल आणि जिथे दोघांनाही समान कमांक प्रथम पसंतीची मते मिळतील, तिथे लॉट काढले जातील. त्या प्रसंगी, उमेदवाराने कोटा मिळवण्यापर्यंत किंवा फक्त एक उमेदवार शिल्लक राहण्यापर्यंत सलग मतमोजणी केली जाईल. तीन उमेदवार असणारी आणि त्या सर्वांना अपेक्षित कोटा मिळत नाही अशा स्थितिविशेषाचा सामना करण्यासाठी नियमांच्या अनुसूची II मध्ये कोणतीही तरतूद नाही, अनुसूचीचा परिच्छेद (6) या साध्या कारणासाठी लागू केला जाऊ शकत नाही की त्या परिच्छेदाच्या तरतुदीनुसार मात्र ज्या उमेदवाराने कोटा मिळवला आहे त्यालाच निवडून आल्याचे घोषित केले जाऊ शकते. जरी, दुसऱ्या मोजणीत, जे यांना एमच्या 14 पहिल्या पसंतीच्या मतांच्या तुलनेत 10 पहिल्या पसंतीची मते मिळाली होती या वस्तुस्थितीमुळे वगळले गेले असले, तरी एम यांना निवडून आल्याचे घोषित केले जाऊ शकले नाही कारण त्यांना 16 मतांचा कोटा मिळाला

नव्हता. 'एम' ला निवडून आलेले घोषित केले जाऊ शकत नाही, असा निर्णय देताना उच्च न्यायालय योग्य होते. [805- G-H; 806-A-C; 807-G-H; 808-A-B]

1.2.अनुसूची परिच्छेद (4) मधील लॉट काढण्याची तरतूद तेव्हाच लागू होते जेव्हा दोन्ही उमेदवारांना पहिल्या पसंतीची मते समान क्रमांकाने मिळतात. पहिल्या मतमोजणीनंतर मात्र मतमोजणीत समान मते मिळवलेल्या दोन किंवा अधिक उमेदवारांपैकी कोणाला बाद केले जाईल हे ठरवण्यासाठीच परिच्छेद (6) मधील लॉट काढण्याची तरतूद लागू होते; जर या उमेदवारांनी पहिल्या पसंतीच्या मतांची समान क्रमांक मिळवली असेल तर ती लॉटद्वारे ठरवली जाईल. अनुसूचीमध्ये निवडणूक अधिकाऱ्याला दिलेल्या सूचना तपशीलवार आहेत आणि नियम 26 नुसार त्याचे पालन करणे त्याला बंधनकारक आहे. ते त्याला सांगतात की तो कधी लॉट काढण्याचा अवलंब करू शकतो, परंतु पहिल्या आणि दुसऱ्या पसंतीच्या दोघांच्याही मतांची मोजणी करून चालू असलेल्या दोन्ही उमेदवारांच्या आकस्मिक संख्येचा समावेश केला जात नाही. अनुसूचीमध्ये त्या संदर्भात सूचना नसतानाही लॉट काढण्याचा कोणताही अवलंब केला जाऊ शकला नसता. रिटर्निंग अधिकाऱ्याला जे. आणि एम. यांच्यात लॉट काढण्याचा अधिकार नव्हता. लॉटच्या ड्रॉद्वारे जे. ची निवड अवैध असल्याचे उच्च न्यायालयाने योग्य म्हटले होते. त्यानुसार, अध्यक्षच्या पदावर जागा रिक्त असल्याची उच्च न्यायालयाची घोषणा न्याय्य ठरली.[808-B-F]

पूना विद्यापीठ आणि ईतर. वि. शंकर नरहर अगेशे आणि इतर, [1971] Supp. SCR 597 वर अवलंबून होते.

नानक चंद विरुद्ध वाचस्पती आणि ईतर, (1968) 66 अलाहाबाद लॉ जर्नल 29; जगत सिंग विरुद्ध धरम पाल सिंग, (1984) 82 अलाहाबाद लॉ जर्नल 859; गेंदा सिंग विरुद्ध जिल्हा.न्यायाधीश, अलीगढ आणि इतर, (1985) 83 अलाहाबाद लॉ जर्नल 436, फेटाळले.

दिवाणी अपील न्यायाधिकरण:1999 च्या दिवाणी अपील क्र. 2695-97 इत्यादी.

1996 च्या एफ. ए. क्रमांक 706,428-29 मधील अलाहाबाद उच्च न्यायालयाच्या न्यायनिर्णयातील दिनांक 27.1.99 च्या निकाल आणि आदेशावरून.

डी. डी. ठाकूर, एस. के. गंभीर, अनिल कुमार शर्मा, अवनीश सिन्हा, गुडविल इंडीव्हर, जे. एम. खन्ना, आर. के. माहेश्वरी, बी. के. शर्मा, बी. के. पुंज, विजय कुमार, दिलीप टंडन आणि मिस शेफाली खन्ना हे हजार पक्षकारांकरीता उपस्थित होते.

न्यायालयाचा न्यायनिर्णय पारीत

भारुचा, न्यायमुर्ती - अपील आणि स्पेशल लीव्ह पीठीशन मध्ये ही शाहजहानपूरच्या जिल्हा परिषदेच्या अध्यक्ष पदाच्या निवडणुकीतील घोषित केलेल्या निकालाची शुद्धता तपासणे हा मुद्दा आहे. उत्तर प्रदेश क्षेत्र पंचायत आणि जिल्हा पंचायत प्राधिकरण, 1961 च्या कलम 237 च्या तरतुदींनुसार तयार केलेल्या यू. पी. जिल्हा परिषद (अध्यक्ष आणि उप-अध्यक्ष आणि निवडणूक विवादांचे निराकरण) नियम, 1963 च्या तरतुदींनुसार निवडणूक आयोजित करण्यात आली होती. उक्त नियमांमधील नियम 26 मध्ये असे म्हटले आहे की त्यातील अनुसूची II निवडणुकीचा निकाल निश्चित करण्यासाठी निर्देश ठरवते.

22 मे 1995 रोजी झालेल्या संबंधित निवडणुकीत जीवेंद्र, मानवेंद्र आणि श्रीमती. गायत्री वर्मा हे उमेदवार होते. 31 मतदार होते, ज्यापैकी सर्वांनी मतदान केले. जीवेंद्र यांना पहिल्या पसंतीची 10 मते मिळाली. मानवेंद्रला पहिल्या पसंतीची 14 मते मिळाली तर गायत्रीला पहिल्या पसंतीची 7 मते मिळाली. उक्त नियमांच्या अनुसूची II च्या तरतुदींनुसार निकाल मिळविण्यासाठी कोटा 16 होता, जो तीनपैकी कोणत्याही उमेदवाराला मिळाला नाही. पहिल्या पसंतीची क्रमांकात कमी मते मिळवणाऱ्या गायत्रीला बाद करण्यात आले आणि तिच्या मतपत्रिकेवरील

दुसऱ्या पसंतीची मते विचारात घेण्यात आली. जीवेंद्रला जास्तीची 5 आणि मानवेंद्रला जास्तीचे 1 मते मिळाली. याचा अर्थ दुसऱ्या मतमोजणीत जीवेंद्र आणि मानवेंद्र यांना मिळालेल्या मतांची कमांक प्रत्येकी 15 होती. त्यानुसार, निवडणूक अधिकाऱ्याने चिठ्ठ्या काढण्याचा निर्णय घेतला आणि त्यामुळे जीवेंद्र निवडून आल्याचे घोषित करण्यात आले.

मानवेंद्रने जीवेंद्रच्या निवडीला आव्हान देणारी निवडणूक याचिका दाखल केली. निवडणूक याचिका यशस्वी झाली आणि त्यातून उच्च न्यायालयात अपीलस दाखल करण्यात आल्या. अपीलांच्या समर्थनीयतेला आव्हान देण्यात आले होते ज्या कार्यवाहीशी आम्ही संबंधित नाही. शेवटी, उच्च न्यायालयाने याचिकांची सुनावणी करणे आणि त्यांच्या गुणवत्तेनुसार निर्णय घेणे आवश्यक होते. उच्च न्यायालयाने, अनुसूची II च्या अनुसार, असे नमूद केले की दुसऱ्या गणनेनुसार, जीवेंद्र किंवा मानवेंद्र या दोघांपैकी कोणालाही 16 चा कोटा मिळाला नव्हता. त्यात असे म्हटले गेले होते की कोणतेही लॉट काढले जाऊ शकत नव्हते; तसेच मानवेंद्रला प्रथम पसंतीची मते मोठ्या क्रमांकाने मिळाली होती, कारण तो अनिवार्य कोटा मिळवू शकला नव्हता, या आधारावर त्याला निवडून आल्याचे घोषित केले जाऊ शकत नाही. त्यानुसार, उच्च न्यायालयाने घोषित केले की अध्यक्षांच्या कार्यालयात एक प्रासंगिक रिकामी जागा निर्माण करण्यात आली आहे.

दुसऱ्या अनुसूची विश्लेषण करणे आवश्यक आहे. त्याचा संबंधित भाग उद्धृत केला जाऊ शकतो:

"2. प्रत्येक उमेदवाराने मिळवलेल्या पहिल्या पसंतीच्या मतांची संख्या निश्चित करा आणि त्याला त्या कमांकाचे श्रेय द्या.

3. अशा प्रकारे सर्व उमेदवारांना श्रेय दिलेल्या संख्यांची बेरीज करा, एकूण संख्येला दोनने विभाजित करा आणि बाकी राहिलेल्या संख्येकडे दुर्लक्ष

करून भागाकारात भर घाला. परिणामी मिळालेला आकडा हा निवडणुकीत उमेदवारांचे साध्यपूर्ण करण्यासाठी पुरेसा कोटा आहे.

4 (1).जर फक्त दोन उमेदवार निवडणूक लढवत असतील तर:

(अ) जर एका उमेदवाराला दुसऱ्याच्या तुलनेत पहिल्या पसंतीची मते जास्त मिळाली, तर पहिल्या उमेदवाराला निवडून आल्याचे घोषित करा; किंवा

(ब) जर दोन्ही उमेदवारांना पहिल्या पसंतीची समान मते मिळाली, तर लॉट काढून निकाल जाहीर करा.ज्या उमेदवारावर लॉट पडले त्याला वगळा आणि दुसऱ्याला निवडून आल्याचे घोषित करा.

(2).जर दोनपेक्षा जास्त उमेदवार असतील तर -

(अ) जर त्यांच्यापैकी एकाला निर्देश क्रमांक 3 अंतर्गत निर्धारित केलेल्या आरक्षणाच्या बरोबरीची किंवा त्यापेक्षा जास्त प्रथम पसंतीची मते मिळालेली आढळली, तर त्याला निवडून आलेला घोषित करा; किंवा

(ब) जर त्यांच्यापैकी कोणीही पहिल्या पसंतीची मते उपरोक्त कोट्याच्या बरोबरीची किंवा त्यापेक्षा जास्त मिळवली नाहीत, तर त्यानंतर आवश्यक असलेल्या दुसऱ्या आणि त्यानंतरच्या प्राधान्यांचा विचार करून निर्देशानुसार पुढे जा.

5. जर पहिल्या किंवा त्यानंतरच्या कोणत्याही मोजणीच्या शेवटी कोणत्याही उमेदवाराला मिळालेली एकूण मते आरक्षणाच्या बरोबरीची किंवा त्यापेक्षा जास्त असतील किंवा फक्त एकच उमेदवार कायम असेल तर तो उमेदवार निवडून आल्याचे घोषित केले जाते.

6. कोणत्याही मोजणीच्या शेवटी, कोणत्याही उमेदवाराला निवडून आल्याचे घोषित केले जाऊ शकत नसल्यास:

(अ) त्या टप्प्यापर्यंत क्रमांकात कमी मते मिळालेल्या उमेदवाराला वगळणे;

(ब) त्याच्या पार्सल आणि उप-पार्सलमधील सर्व मतपत्रिका तपासा, न तपासल्या गेलेल्या कागदपत्रांची उप-पार्सलमध्ये मांडणी करा, अशा प्रत्येक उप-पार्सलमधील मतांची क्रमांक मोजा आणि ज्या उमेदवारासाठी असे प्राधान्य नोंदवले गेले आहे त्या उमेदवाराला श्रेय द्या, ज्या उमेदवारासाठी असे प्राधान्य नोंदवले गेले आहे त्या उमेदवाराला उप-पार्सल हस्तांतरित करा आणि सर्व तपासलेल्या कागदपत्रांचे स्वतंत्र उप-पार्सल बनवा; आणि

(क) अशा हस्तांतरणानंतर आणि श्रेय मिळाल्यानंतर चालू उमेदवारांपैकी कोणी कोटा मिळवला आहे का ते पहा.

जर, जेव्हा एखाद्या उमेदवाराला वरील खंड (अ) अंतर्गत वगळायचे असेल, तेव्हा दोन किंवा अधिक उमेदवारांना समान मतांचे श्रेय दिले गेले असेल आणि ते मतदानात सर्वात कमी भरले असतील, तर ज्या उमेदवाराने प्रथम पसंतीची सर्वात कमी मते मिळवली होती तो उमेदवार वगळला जाईल आणि जर ती क्रमांक देखील दोन किंवा अधिक उमेदवारांच्या बाबतीत समान असेल तर त्यापैकी कोणता वगळला जाईल, हे लॉट काढून ठरवा.

वरील खंड (ब) मध्ये निर्दिष्ट केलेल्या तपासलेल्या कागदाच्या सर्व उप-भागांना शेवटी वेगवेगळे केले जाईल आणि त्यानंतर त्यावर नोंदवलेले मत विचारात घेतले जाणार नाही.

अनुसूची II मध्ये असे नमूद केले आहे की प्रत्येक उमेदवाराला त्याने मिळवलेल्या पहिल्या पसंतीच्या मतांच्या क्रमांकाचे श्रेय दिले जाईल. सर्व उमेदवारांनी मिळवलेल्या पहिल्या पसंतीच्या मतांची एकूण संख्या जोडली जाईल, त्या सर्वांना दोनने विभागून केली जाईल आणि परिणामी आकड्यात अपूर्णाकाकडे दुर्लक्ष करून एकाने वाढ होईल, परिणामी मिळालेला आकडा हा कोटा आहे

"निवडणुकीत उमेदवारांचे जितेपद सुनिश्चित करण्यासाठी पुरेसा"; याचा अर्थ असा की ज्या उमेदवाराला कोट्याच्या बरोबरीने किंवा त्यापेक्षा जास्त मते मिळतील तो निवडून आल्याचे घोषित केले जाईल.

आता, जर निवडणुकीत फक्त दोन उमेदवार असतील, तर ज्या उमेदवाराला पहिल्या पसंतीची मते जास्त मिळतील, त्याला निवडून आल्याचे घोषित केले जाईल. जर दोन्ही उमेदवारांना पहिल्या पसंतीची समक्रमांकाने मते मिळाली तर मात्र लॉट काढून निकाल ठरवायचा असतो.

जर निवडणुकीत दोनपेक्षा जास्त उमेदवार असतील आणि त्यांच्यापैकी एकाने कोटा पूर्तता करण्यासाठी प्रथम पसंतीची पुरेशी मते मिळवली, तर त्याला निवडून आल्याचे घोषित केले जाईल.जर कोणत्याही उमेदवाराला कोट्या करीता बरोबरीची पहिल्या पसंतीची मते मिळाली नाहीत, तर ज्या उमेदवाराने पहिल्या पसंतीची संख्येने कमी मते मिळवली आहेत, त्याला बाद केले जाईल. त्यानंतर दुसऱ्या पसंतीच्या मतांसाठी त्याची मतपत्रिका तपासली जाईल आणि अशी दुसऱ्या पसंतीची मते संबंधित उमेदवारांना दिली जातील. त्यानंतर कोणत्या उमेदवाराला कोटा मिळाला आहे हे बघितले जाईल आणि तसे असल्यास त्याला निवडून आल्याचे घोषित केले जाईल. अन्यथा, त्याच्या मतपत्रिकेवर मतांची जोडणी आणि वगळण्याची प्रक्रिया सुरू ठेवली जाईल. जेव्हा एखाद्या उमेदवाराला वगळायचे असेल आणि दोन किंवा अधिक उमेदवारांना समान क्रमांकाने मते मिळाली असतील आणि ते सर्वात कमी असतील, तेव्हा ज्या उमेदवाराने पहिल्या पसंतीच्या मतांची सर्वात कमी संख्या मिळवली आहे तो उमेदवार काढून टाकला जाईल आणि दुसऱ्या उमेदवाराच्या बाबतीतही ती संख्या समान असेल, तर त्यापैकी कोणता वगळायचा हे ठरवण्यासाठी लॉट काढला जाईल.

अनुसूची परिच्छेद (5) मध्ये एक सामान्य तरतूद आहे ज्यात पहिल्या किंवा त्यानंतरच्या कोणत्याही मोजणीच्या शेवटी निवडणूक अधिकाऱ्याने प्रत्येक उमेदवाराला जमा झालेल्या मतांची एकूण संख्या तपासणे आवश्यक आहे;

जर त्यापैकी एकाने कोटा मिळवला तर त्याला निवडून आल्याचे घोषित केले जाईल.त्यात असेही म्हटले आहे की त्यानंतरच्या कोणत्याही मोजणीच्या शेवटी मात्र एकच उमेदवार कायम राहील, त्या उमेदवाराला निवडून आल्याचे घोषित केले जाईल.

सबब, निवडून येण्याच्या उद्देशाने प्रत्येक उमेदवाराने कोटा मिळवणे आवश्यक आहे का हा पहिला प्रश्न आहे. जेथे फक्त दोन उमेदवार आहेत, तेथे कोट्याचा काही उपयोग होत नाही. अनुसूची परिच्छेद (4) मध्ये असे म्हटले आहे की, ज्या उमेदवाराला दुसऱ्यापेक्षा प्रथम पसंतीची मते जास्त मिळतील, त्याला निवडून आल्याचे घोषित केले जाईल आणि जिथे दोघांनाही समान प्रथम पसंतीची मते मिळतील, तिथे लॉट काढले जातील. जेव्हा दोनपेक्षा जास्त उमेदवार असतात तेव्हा कोट्याची भूमिका असते. त्या घटनेत उमेदवाराने कोटा मिळविणे पर्यंत किंवा फक्त एक उमेदवार राहिपर्यंत सलग मतमोजणी केली जाईल.

आमच्यासमोरच्या प्रकरणात, तीन उमेदवार होते जेणेकरून कोटाचा संबंध होता. पहिल्या पसंतीची मते अशा प्रकारे पडली:14 मानवेंद्रच्या बाजूने, 10 जीवेंद्रच्या बाजूने आणि 7 गायत्रीच्या बाजूने, एकूण 31.अशा प्रकारे कोटा गाठायचा होता; $31/2 + 1 = 16$ (अपूर्णाकाकडे दुर्लक्ष करून).तीनपैकी कोणत्याही उमेदवाराला पहिल्या पसंतीची 16 मते मिळाली नाहीत, गायत्रीला पहिल्या पसंतीची क्रमांकात कमी मते मिळाल्याने वगळण्यात आली आणि तिच्या मतपत्रिकेवरील दुसऱ्या पसंतीची मते तपासण्यात आली.मानवेंद्रला 1 आणि जीवेंद्रला 5 दुसऱ्या पसंतीची मते मिळाली. सबब दुसऱ्या गणनेतील त्यांची संख्या समान होती:15 प्रत्येकी मते मिळाली. दोघांपैकी कोणालाही कोटा मिळाला नव्हता.

अशा स्थितिविशेषाचा सामना करण्यासाठी अनुसूचीमध्ये कोणतीही तरतूद नाही.

अपील ज्ञापनपत्रात अलाहाबाद उच्च न्यायालयाच्या तीन न्यायनिवाड्याचा संदर्भ देण्यात आला आहे आणि असे सादर करण्यात आले आहे की, ही प्रकरणे अनुसूची परिच्छेद (6) वर अवलंबून आहेत, की जर चालू असलेल्या दोन्ही उमेदवारांनो दुसऱ्या मोजणीत समाक्रमांक मते मिळाली आणि त्यांच्यापैकी एकाने पहिल्या पसंतीची मते कमी मिळवली, तर त्याला काढून टाकले पाहिजे आणि ज्या उमेदवाराने पहिल्या पसंतीची मते जास्त मिळवली त्याला निवडून आल्याचे घोषित केले पाहिजे.

अलाहाबाद उच्च न्यायालयाच्या या निकालापैकी पहिला निर्णय, सर्व विद्वान एकल न्यायाधीशांनी पारीत, तो नानक चंद विरुद्ध वाचस्पती आणि दुसरा, (1968) 66 अलाहाबाद लॉ जर्नल 29 या प्रकरणातील आहे. निर्णयात नियमांच्या नियम 26 चा संदर्भ देण्यात आला आहे, ज्यामध्ये असे नमूद केले आहे की सर्व वैध मतपत्रिका प्रत्येक उमेदवारासाठी नोंदवलेल्या पहिल्या प्राधान्यानुसार पार्सलमध्ये मांडल्या गेल्यानंतर, निवडणूक अधिकारी अनुसूचीमध्ये असलेल्या सूचनांनुसार मतदानाचा निकाल निश्चित करण्यासाठी पुढे जाईल. अनुसूचीत, विद्वान न्यायाधीश नमूद करतात की निकाल कसा जाहीर केला जावा यासाठी कोणतीही तरतूद केलेली नाही, जेथे इतरांना वगळल्यानंतर शेवटच्या दोन उमेदवारांना पहिल्या आणि दुसऱ्या पसंतीची मते एकत्र मोजून समान क्रमांकाची मते मिळालेली आढळतात. तथापि, ज्या स्थितिविशेष दोन किंवा अधिक उमेदवारांना क्रमांकात कमी मते मिळत असल्याचे आढळून येते अशा परिस्थितीसाठी अनुसूची तरतूद करते; त्या घटनेत अनुसूची परिच्छेद (6) मध्ये अशी तरतूद आहे की ज्या उमेदवाराने प्रथम पसंतीची मते कमी मिळवली होती त्याला वगळले जाईल. या कारणास्तव विद्वान न्यायाधीशांना असे वाटते की प्रथम पसंतीच्या मतांना प्राधान्य दिले पाहिजे. ते म्हणतात:

" जेव्हा पहिल्या पसंतीच्या मतांची समानता असते तेव्हाच उमेदवाराला वगळण्याचा निर्णय लॉट काढून घेतला जातो. नियम 26 मध्ये प्रथम

प्राधान्याचा देखील उल्लेख आहे. त्यामुळे माझे असे मत आहे की, 'अध्यक्ष' आणि 'उपाध्यक्ष' च्या निवडणुकीत जर दोन उमेदवारांना समाक्रमांकाने मते मिळाल्याचे आढळून आले, तर लॉट काढून निकाल जाहीर करणे हा साधारणपणे निवडणुकीचा निकाल ठरवू शकत नाही. स्वीकारलेला नियम असा असेल की समान क्रमांकाने मते मिळवणाऱ्या दोन उमेदवारांपैकी, ज्याला प्रथम पसंतीची मते जास्त मिळाली आहे त्याला निवडून आल्याचे घोषित केले जाईल; परंतु जर त्यांनी समान क्रमांकांची मतेच नव्हे तर प्रथम पसंतीची मतेही समान क्रमांकाने मिळवली, तर लॉट काढून उमेदवाराला वगळले जाईल, दुसऱ्या शब्दांत, लॉट न काढणारा उमेदवार निवडून आल्याचे घोषित केला जाईल".

जगत सिंग विरुद्ध धरम पाल सिंग, (1984) 82 अलाहाबाद लॉ जर्नल 859 मधील न्यायनिर्णयात असे म्हटले आहे:

" एकीकडे अपीलकर्त्याने मिळवलेल्या पहिल्या पसंतीच्या मतांच्या संख्येत आणि दुसरीकडे उत्तरवादी क्रमांक 1 ने मिळविलेल्या मतांमध्ये फरक असल्याने, माझ्या मते, निवडून आल्याचे घोषित करण्याच्या किंवा निकाल निश्चित करण्याच्या उद्देशाने मोजणीच्या विहित पद्धतीचे अंतिम विश्लेषण करताना ते निर्णायक ठरते".

न्यायनिर्णयात असे म्हटले आहे की अनुसूची परिच्छेद (6) मध्ये पहिल्या पसंतीच्या मतांच्या संख्येच्या आधारे निकाल निश्चित करण्याची स्पष्टपणे कल्पना केली आहे, जेथे दुसऱ्या पसंतीच्या मतांच्या संख्येत दोन उमेदवारांच्या बाजूने समान मते आहेत. या मुद्द्यावर अलाहाबाद उच्च न्यायालयाचा शेवटचा निकाल गेंदा सिंग विरुद्ध जिल्हा न्यायनिर्णय आहे. न्यायाधीश, अलीगढ आणि इतर, (1985) 83 अलाहाबाद लॉ जर्नल 436 आणि ते जगत सिंगच्या खटल्यातील (वरील) न्यायनिर्णयाचे अनुसरण करते.

उपरोक्त प्रकरणांमध्ये अलाहाबाद उच्च न्यायालयाच्या विद्वान न्यायाधीशांनी ज्या पद्धतीने ते केले आहे त्यानुसार अनुसूचीचा परिच्छेद 6 वाचण्यात आम्हाला काही अडचण आढळते.

अनुसूचीचा परिच्छेद (6), कोणत्याही परिस्थितीत, हाताशी असलेल्या प्रकरणासारख्या तथ्यांना लागू होऊ शकत नाही, या साध्या कारणासाठी की त्या परिच्छेदाच्या तरतुदींनुसार मात्र ज्या उमेदवाराने कोटा मिळवला आहे त्यालाच निवडून आल्याचे घोषित केले जाऊ शकते. दुसऱ्या मोजणीत जरी कारणास्तव जीवेंद्र कुमार यांना वगळायचे असले, तरी या प्रकरणात मिळालेल्या मतांचे उदाहरण वापरण्यासाठी मानवेंद्रला पहिल्या पसंतीची 10 मते मिळाली होती, तर मानवेंद्रला पहिल्या पसंतीची 14 मते मिळाली होती, त्यामुळे त्याला निवडून आल्याचे घोषित करता आले नाही, कारण त्याला 16 चा कोटा मिळाला नव्हता. सबब, आमच्या मते, मानवेंद्र यांना निवडून आलेले घोषित केले जाऊ शकत नाही, असे उच्च न्यायालयाने ठरवणे योग्य होते.

जेव्हा दोन उमेदवारांना पहिल्या पसंतीची मते समान क्रमांकाने मिळतात तेव्हाच लॉट काढण्याची परिच्छेद (4) मधील तरतूद कार्यान्वित होते. पहिल्या मतमोजणीक्रमांकाच्या मतमोजणीत समान मते मिळवलेल्या दोन किंवा अधिक उमेदवारांपैकी कोणाला बाद केले जाईल हे ठरवण्यासाठीच परिच्छेद (6) मधील लॉट काढण्याची तरतूद लागू होते; जर या उमेदवारां पैकी पहिल्या पसंतीची समान मते मिळवली असतील तर त्यापैकी कोणाला बाद करायचे हे लॉटद्वारे ठरविले जाईल. अनुसूचीमध्ये निवडणूक अधिकाऱ्याला दिलेल्या सूचना तपशीलवार आहेत आणि नियम 26 नुसार त्यांचे पालन करणे त्याला बंधनकारक आहे. ते त्याला सांगतात की तो कधी लॉट काढण्याचा अवलंब करू शकतो परंतु पहिल्या आणि दुसऱ्या पसंतीच्या मतांची मोजणी करून समान मते असलेल्या दोन उमेदवारांची आकस्मिकता त्यात समाविष्ट केली नाही. अनुसूचीमध्ये त्या संदर्भात सूचना नसतानाही लॉट काढण्याचा कोणताही अवलंब केला जाऊ शकला

नसता (पूना विद्यापीठ आणि इतर -विरूध्य- शंकर नरहर एगेशे आणि इतर, [1971] Supp. S.C.R. 597 बघा)अशा परिस्थितीत, आमचे असे मत आहे की, निवडणूक अधिकाऱ्याला जीवेंद्र आणि मानवेंद्र यांच्यामध्ये लॉट काढण्याचा अधिकार नव्हता. सबब, उच्च न्यायालयाने असा निर्णय देणे योग्य होते की लॉटच्या ड्रॉद्वारे जीवेंद्रची निवड अवैध होती.

त्यानुसार, अध्यक्षाच्या पदावर रिक्त जागा असल्याची उच्च न्यायालयाची घोषणा न्याय्य ठरली.

याचिका आणि विशेष परवानगी याचिका फेटाळल्या जातात.

खर्चाबाबत कोणतीही आदेश नाही.

अपील्स /याचिका फेटाळल्या जातात.

अस्वीकरण

या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील या अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याच्या/ तिच्या मातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याही कारणाकरता वापर करता येणार नाही तसेच इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापराकरिता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबजावणी करता वैध मानला जाईल.